

ПСИХОПАТОЛОГИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ И РЕЛИГИОЗНИТЕ ВОДАЧИ

Филип Узунев

Големите водачи спадат към една особена, отделна категория на обсебени от мания за власт, която засенчва всички останали черти от характерите им. Според Фройд причините за тяхната психическа дегенерация трябва да се търсят в детството, където се откриват следи от претърпени разочарования дори още в утробния период на развитие. Лишаването от нормално или тежко детство може да бъде от решаващо значение за развитието на бъдещи неврози и психози, базирани върху принципа на фрустрацията. Детската и юношеската възраст следователно са периоди на формирането на бъдещия психопат (или социопат), някои от характерните черти на които водачите притежават. Именно в детския период се формират онези особени и енигматични черти за неговите бъдещи изяви. Той несъзнателно очаква подходящия момент и според природната си интелигентност и способности го използва.

Патологическите черти на характера, могат да се засилят от физически заболявания, които да превърнат особеностите на темперамента в потенциал за бъдещи психически заболявания. Жестокостта на турския диктатор (или реформатор, в зависимост от преценката) Кемал Ататюрк става по-разбираема, ако се има предвид факта, че той страда от психоза на Корсаков (Корсаков синдром) – органично увреждане на мозъка, което се дължи на тиаминова недостатъчност, причинена от алкохолизма, и изразяващо се в загуба на паметта и в активизиране на въображението на пациента като компенсация за това. Примерът с Ататюрк ни напомня и за още един случай, при който ходът на историческите събития е повлиян от умопомрачението на някой от ключовите участници в него. По време на Гръцко-турската война (1919–1922), преди едно решително сражение, гръцкият генерал прекарва целия ден в леглото си, защото е обзет от манията, че краката му са от стъкло и могат всеки един момент да се счупят. Това улеснява победата на турските войски.

Големите диктатори в преобладаващата си част са маниакално-депресивни личности. При тях манията идва от патологичната фиксация върху властта, а депресията се поражда от страха да не я загубят. Властта е тази, чрез която те търсят отдушник на отдавна подтиснати огорчения, удовлетворява личните им амбиции и освобождава подсъзнателните им импулси, като по този начин грижите на един човек се превръщат в обществени проблеми. Това, което до този момент е представлявало повод за личното им недоволство, се представя като политическа идеология, създадена за доброто на нацията. Пропагандира се с всички възможни средства, за да повлияе върху афектите на хората и те да бъдат спечелени за тяхната кауза. Една от пленителните особености на психологията на масите се състои в това, че милиони напълно нормални мъже и жени могат да бъдат подведени и омагьосани, така че да станат наистина съпричастни с една лична и дори маниакална цел.

В политическата психология тези механизми са разкрити повече или по-малко убедително още от началото на XX в., но поне що се отнася до заразяващата сила на националсоциализма и фашизма приносите на психолога и психиатъра Вилхелм Райх (1897–1957) са безапелационни.

Райх е една от най-скандалните фигури на психоаналитичната школа, чийто жизнен път като че ли по недвусмислен начин илюстрира нейната способност да изучава човешката природа. Фрустриран заради еврейския си произход и ранната смърт на майка си (за която и той има известна вина понеже я набеждава пред баща си за любовната и връзка с домашния учител) Вилхелм Райх се превръща в дълбоко нарцистична и невротична личност, надарена с безапелационен изследователски и полемичен талант. Умира през 1957 г. в държавния изправителен дом в Левисбърг, Пенсилвания, и по странна ирония на съдбата книгите му са горени както в нацистка Германия, така и в Съединените американски щати.

В книгата си “Психология на масите и фашизмът” Райх дава оригинална, макар и спекулативна интерпретация, на манипулативните способности на нацистката расова доктрина, обвързвайки я с авторитарното немско семейство и репресията върху индивидуалната сексуалност, която довежда до възникването на патологични, емоционално украсени понятия за чест и дълг, мъжество и самообладание (Райх 1997, 83).

Ефектите от сексуалната репресия, която налага авторитарното семейство, са в основата на теоретичните разсъждения на Райх за психичното здраве на личността и “патологичния” профил на масовата психология на

фашизма. Нейните секрети той обозначава с два термина “невротичен характер” и “емоционална чума”.

Невротичният характер е начин на действие и реагиране на човека, “...проявяващ се на основата на хроничен биоенергетичен блокаж в съответствие с принципа на принудителния морален контрол” (пак там, 301). Емоционалната чума е “...невротичен характер, проявяващ деструктивното си действие в социалната сфера” (пак там).

Според Райх системната сексуална репресия, характерна за авторитарната социализация, довежда индивида до формирането на невротичен характер, който представлява фактическа физическа и морално-волева деформация. Тази форма на социален контрол върху свободата на сексуалния нагон е в дълбоко противоречие с човешката природа, притежаваша “генитален характер”. В интерпретацията на Райх този термин означава – здрава структура на характера, освободен от сексуален блокаж и поради това разгръщащ се сам по себе си на основата на органичната потентност.

Според него силата на националсоциалистическото движение в Германия, се държи главно на прилива на психологическа подкрепа на средните социални класи, поради страх и стремеж към самосъхранение на традиционните структури на немското общество. Конструкцията и съдържателната дълбочина на духа на национализма са тъждествени с патриархалната семейна психология на дребния буржоа, неговата осакатена от авторитарното възпитание душа е вградена в психологическата структура на националсоциализма.

Дребният буржоа, т.нар. “малък човек” по оценката на Райх е всъщност репрезентативния човек на фашизираните маси. Той е ключът към разбирането на масовата социална подкрепа, която получава властта на Хитлер и на когото повече се разчита, отколкото на генералите, индустриалците или онази част от аристокрацията, която прегръща националсоциализма. Страхът от пролетаризация и икономическо разорение, авторитарното семейно възпитание и склонността в социалнополитически аспект за групова идентификация на “Аза” всъщност формират трите базисни компонента на националсоциалистическото господство, според марксихеско-психоаналитичното обяснение на Райх (Райх е комунист по това време).

Изследвайки масовата психология на фашистките движения Райх се стреми да наложи виждане, което подценява харизматичните лидерски качества на Хитлер. Успехът на лидера се дължи на ситуацията, в която гледната му точка и личностните му характеристики са сходни със “средната структура

на масата”. Харизмата на Фюрера за него няма особено значение; всичко това е образ, създаден от психологията на гълпата. Митологизираният водач е ситуативен феномен, без дългосрочна перспектива, обратното на това, което се опитва да внушава националсоциалистическата пропаганда.

Очевидно е, че Райх отхвърля самата идея за харизматичната енигма, за свръх надареност, притежаваща възможности за радикална трансформация на обществената структура и предлага концепт, който обяснява харизматичното водачество с патологични обществени нагласи, коренящи се в желанието за “авторитарен баща” под формата на харизматична и авторитарна националсоциалистическа държава. Националсоциалистическото движение и формираната по-късно авторитарна държава, според Райх, са психологическо копие на патриархалното дребнобуржоазно семейство. Психологическата власт на Фюрера е възкресената репресивна сила на бащата в авторитарното семейство. Тук измеренията са в уголемени мащаби, подчинените са милиони, а мисията на лидера излиза от националните рамки и се простира по картата на целия свят. В митичния образ на немския водач строго личните му качества заемат второстепенно място. В това отношение Райх е категоричен: “...за достиженията си Хитлер е задължен не на личността си, а на онова значение, което са и придали масите” (пак там, 64).

Тезите на Райх представляват във висша степен марксистически социологизирана психоанализа. От една страна се изтъкват чисто ситуационните и кризисните измерения на харизмата, а от друга постиженията на нейното въздействие се приписват на невротични и психопатологични обществени нагласи, породени от традицията на патерналистичния начин на живот на средните класи на немското общество. С други думи, когато националното общество е в кризисно състояние скритият до тогава невротизъм, породен от подтиснатите нагони избива под формата на “емоционална чума”, вземаща епидемични размери. Настъпва времето на харизматичните водачи, готови да похитят женствената неврастенична психика на масите.

Вилхелм Райх поставя диагнозата “емоционална чума” на харизматичните, тоталитарни движения и на обществата, които им се подчиняват. “Емоционалната чума е несъзнателната недоброежелателност, морална или биологическа дегенерация, аморалност. Човек заболява от емоционална чума, когато неговите естествени саморегулируеми жизнени изражения се потискат от самото му раждане. Емоционалната чума е хронична биопатия на организма. Тя нахлува в човешкото общество чрез потискането на сексуалността... Това е болест, проявяваща се главно в обществения живот.

Много често емоционалната чума преминава в епидемия, подобно на други инфекциозни болести, такива като бубонна чума или холера” (Райх 1999, 312).

Въпреки различните становища, лансирани от социолози, историци и политолози, всяко едно от тях базирано на собствения им обект на изследване и различна методика, Райх счита, че за да стигне до дълбинното обясняване на фашистките феномени е необходимо да се премине през психологическа интерпретация на динамиката на масовите движения. В този контекст той е решително близо до Конрад Лоренц, който разглежда проявата на деструктивна агресивност като нагон, заложен в човешката природа и проявяващ се в масови размери много по-силно под влиянието на външни или ситуационни дразнителни. Ако сравним тезите на двамата автори, макар и лансирани в различно време се установява, че потиснатата нервно психологическа енергия е причина за проявата на деструктивни масови феномени. Концепцията на Райх за “емоционалната чума” обаче е по-добре фокусирана от гледната точка на патологичните измерения на индивидуалната психология и репресивната сексуална социализация на индустриалните масови общества.

Емоционалната чума предполага и деструктивна поведенческа активност. Според Райх “човек заболял от емоционална чума не иска да заеме пасивна позиция... той се отличава повече или по-малко с разрушителната си обществена активност. Неговото мислене е основано на неразумни понятия и се управлява изключително от ирационални емоции” (пак там, 316–317).

От тази гледна точка емоционално заразените индивиди се ориентират не към някаква производителна, квалифицирана, системна трудова дейност, която за тях е само обременителен товар, а към сфери и кариери, свързани с идеология, мистика или политика. Тези сфери в най-значителна степен импонира на техния психологически профил, не генитален характер и невротичен дневен ред.

Неспособността на поразения от емоционална чума индивид да се вгради в професионална роля, изискваща търпение, системни усилия и дисциплинирано междуролево взаимодействие, го тласка към кариера, свободна от изискването за дисциплина и постепенно развитие. Дейността на политика, идеолога, диктатора е необходимата социална роля, предпочитана от индивида с чумен недъг. В неговата невротична представа той трябва да властва над другите. Впрочем, властовата невроза е ключов елемент от патологичният му невротичен характер. По този начин неспособният, нена-

виждащият системната работа индивид компенсира ниското си самоуважение със стремежа за лидерска позиция над другите. В представите си крайният невротик, поразен от чумна болест, вижда себе си като идеолог, политик и масов лидер.

Поради изложените в тях тези, книгите на Райх започват да се горят едни от първите в нацистка Германия, още през ноември 1933. Циничната и злорада реплика на Фройд по този повод е свършено показателна – “Успокоителното е, че не започнаха с мен”.

Колкото и Райх да принизява лидерството, лидерската власт и лидерската саможертва, базирани на авторитарната харизма, те са безспорни социални феномени не само поради патологичната импатия и груповият нарцисизъм на масите, но и заради качествените показатели и черти на техните носители, които ги правят уникални. Перверзното съзнание на интерпретатора и анализатора на лидерското поведение съвсем не означава, че и то е предизвикано от същите мотиви. Впрочем съществуват обективни критики, аналитици и съвременници, които описват лидерските феномени и черти по съвсем различен начин. Приятелят на Хитлер от детинство Кубичек съвсем насериозно отбелязва, че по онова време най-ярко изявената черта на младия Хитлер е била невероятната му последователност. “У него имаше нещо солидно, твърдо, монолитно, някаква упорита вяръност на себе си, която се изразяваше с обезпокоителна сериозност и която бе в основата на характера му. Адолф бе абсолютно неспособен да сменя кожата си. Онова у него, което се намещаше в неизменяемата зона, не бе податливо на никаква промяна” (цит по: дьо Люне 1992, 46).

Тази самоувереност и месианска вяра в себе си се интерпретира от влиятелни клинични психолози като психопатен нарцисизъм, което в политическо отношение води до катастрофални последици. Но като поставим тези ориентации в сравнителен контекст с религиозните пророци и водачи ще се види очевидната истина, че се анализират едни и същи психологически феномени, които са удивително еднакви. Става дума за нарцисична, авторитарна индивидуалност, вградена в проповедническа харизма с голяма сила на внушение, без която е невъзможна политическа, религиозна, социална, културна или някакъв друг вид промяна в кризисна ситуация. Това е нещо като “символично плацебо” (терминът е на френския социолог Серж Московичи). То произвежда желаните ефекти върху онези, които влизат в контакт с неговия носител. “Въпреки напредъка на науката – твърди Московичи

чи – постоянно се убеждаваме, че лек за даден човек се явява друг човек – най-универсалния наркотик” (Московичи 2007, 361). Този “наркотик” от незапомнени времена поражда емоционален подем, изтръгва тълпите от дълбокия им унес, събужда ги и ги привежда в движение.

Психопатографският профил обаче може да бъде крайно озадачаващ за този антропоморфичен „лек”, като оценките варират в анормалната сфера. Според източниците Симон Петър (известен като апостол Петър – прозвището му е дадено от Исус, на арамейски значи Кифа – камък или скала) е бил непостоянен и сприхав човек. Най-вероятно циклотимик, който на три пъти се отрича от учителя си. Петър, който е неграмотен рибар, е увлечен от проповедите на „юдейския апокалиптичен пророк Исус” (оценката за Исус е на Алберт Швайцер) и според християнския католически канон е първият Папа римски. Парадоксална, но показателна е алюзията с болшевишките водачи, които приемат идентични ролеви псевдоними (Сталин – от стомана, Молотов от чук и т.н.), за да подскажат за своята мисия, целяща апокалиптична социална промяна.

Психографските профили на личността на Исус и на неговите ученици, правени от различни изследователи са обобщени от Ланге-Айхбаум, Курт и Ритер и са малко известни за четящата публика. От психопатологична гледна точка те са меко казано нелицеприятни.

За св. апостол Павел (Савел) от Карс се твърди, че „От психиатрична гледна точка Павел, който пред Дамаск бяга във видението, се проявява като „шизоиден, фанатичен тип със силно хистерични черти и невроза. Не е изключен и епилептичен припадък, потенциращ мистично преживяване” (Ланге-Айхбаум, Курт 2006, 20). От този момент нататък той е ревностно фанатичен в разпространението на назарянската мисъл (сектата на Исус, проповядваща неговото учение), макар че до този момент не по-малко ревностно се е опитвал да я изкорени. Неканоничните съчинения описват уродливия външен вид на Павел по следния начин: „Павел бил нисък, плешив, кривокрак, закръглен, със склучени вежди и доста голям нос” (Ърман 2006, 153).

За „историческия Исус” в качеството му на претендент за Месия, или „Юдейски цар” (по смисъла на надписа, който Пилат Понтийски запоядва да се закрепят на кръста), оценките варират, но все в психопатната сфера. „Есхатологичното при Исус е болестно състояние”, „Образът на Исус е на психопатен фанатик”, „Исус е параноик поради неговата мания за величие, по-точната диагноза е „екзалтативна хронична параноя”, „Исус

е инстинктивно високомерен ... изключително нелюбезен в лични разговори ...арогантен, диктаторски, дори оскърбителен”, „Преуморяващ се проповедник, който страда от психопатна мания”, „Иисус е екзалтиран измамник и богохулник ...Ако бе изправен пред съвременен съд, щеше да бъде прегледан от двама лекари и да се установи, че е обладан от фикс-идея. Тогава щяха да го изпатят в психиатрична болница”(Ланге – Айхбаум, Курт 2006, 50–51).

Макар и отблъскващи, психопатните аномални месиански наклонности притежават обаче едно основно свойство – огромна властова претенция към бъдещето, породена най-вероятно от негативна компенсация.

Иисус като претендент за пророк, а впоследствие и за месия би трябвало да притежава същите черти както и по-новите пророци, описани от Ломброзо и Расмусен. Просто патографията им е една и съща. По отношение на италианския пророк сектант и кандидат за месия Лазарети (края на XIX в.) оценката и на двамата е „епилептичен характер, синтони и циклотимни черти, идея за саможертва, както и безцелни психически неразбираеми неща”.

Казано в прав текст всички съвременни и исторически претенденти за месии са психопати. На въпроса каква трябва да бъде съдбата на тези индивиди отговорът на по-голямата част от изследователите е повече от ясен: затвор или лудница. Впрочем модерните, репресивно институционализирани общества трудно допускат нови претенденти за Месии. Жестоката разправа с Дейвид Кореш и неговата „Клонка давидова” е повече от очевиден. Регламентацията на култовете е нормативно и законово регулирана от държавата и парирана от традиционните религии, отдавна превърнали се в институции на съответните политически организации. Според Шарлот Алън: „Общият брой на екзекутираните християни по време на близо 300-годишните гонения в Римската империя е може би не по-голям от 3500 души (по 12 на година-Ф.У.)...”(Алън 2002, 74). Факт, илюстриращ, че езическата жестокост срещу „култът към Христос” е митология, създадена за по-късна пропагандна и мисионерска употреба.

Христороличните интерпретации могат да бъдат още по-негативни или дори цинични. Една от най-поругаващите е на небезизвестния платоник Целз (или Целзиус) живял по времето на император Марк Аврелий. Както много наши съвременници, Целз е убеден, че само неграмотни и прости хора могат да приемат Евангелието за чиста истина. Той пише: „Някой дори би казал, че християнството се разпространява благодарение на простотията и неграмотността на своите привърженици” (цит по: Алън 2002, 79).

Според него Иисус, ако въобще е съществувал, е незаконнороден, майка му е забременяла от римски войник, а историята с непорочното зачатие е изфабрикувана. Иисус не е имал божествена същност. Последователи, създали мита за неговата божественост, използвайки легендите за Херакъл, Асклепий и други антични герои, които били почитани като богове след смъртта им. Тоест християнският култ е плагиатствал здраво от гръцката и персийската митология. Историята с мъдреците и избиването на младенците от Ирод е християнска измислица. Иисус не е правил чудеса, въпреки че най-вероятно е имал някои екстатични преживявания и шамански познания. Иисус не е пророкувал собствените си страдания и смърт. Християнското учение, че Бог е позволил на Иисус да умре, за да изкупи човешките грехове е перверзно. „Има ли баща между хората – пита риторично Целз – тъй безмилостен към своя син” (пак там). Иисусовото възкресение е било факт само във въображението на неговите съкрушени от скръб ученици. Те били така смазани от скръб за неговата загуба, че от силното желание имали халюцинации за това как възкръсва от мъртвите.

Общо взето много от възраженията на просветените езичници и юдеи срещу достоверността на Евангелията са същите като тези, изказвани днес от мнозина търсачи на „историческия Иисус”. Според тях методиката е следната: създава се керигматичен култ на основата на проповедническа харизма и мъченичество (истинско или изфабрикувано), които преданията и легендите превръщат в митология и религия. В по-ново време подобно възражение прави Херман Самуел Раймарус (1694–1768), ерудиран германски богослов, създател на различна парадигма за изучаването на христовата самоличност, оказала силно и дори опустошително влияние върху немската и европейската христологична традиция. Раймарус директно обвинява Иисус, че е подвел своите последователи, като се представял пред тях за чудотворец. Според него историческият Иисус е пропаднал политически революционер (най-вероятно „зилот” – радикална антиримска националистическа фракция) с някои гръмки етични моменти в учението. След неговата смърт учениците му го превръщат в божествена фигура и измислили религия, която нарекли християнство, за да омитат дискаса за събиране на помощи. „Така те се издигнали над необходимостта да се трудят”, отбелязва с погнуса Раймарус (Алън 2002, 104). Ако приемем за достоверна репликата на Папа Льв 10 от началото на XVI в., „... добре ни послужи този мит за Христос” (Бейджънт, Лий, Линкълн 2005, 18), изглежда, че в думите на Раймарус има голяма доза истина.

Според Алберт Швайцер, на немската евангелистка теология се пада голямата чест да достигне най-далече при изследване личността на Исус от историко- критична гледна точка. Пак според Швайцер: „Подозрението, че психиката на Исус би могла да изявява известни болестни черти, бива изказано от историческото изследване дълго преди психиатрията да се занимае с личността на назаретянина” (цит по: Ланге-Айхбаум, Курт 2006, 45). Една от възможните версии е, че ако човекът Исус (Иешуа) е имал нарцистичната психопатна претенция да е месья (на арамейски „мешиха”, а на гръцки „месиас”=помазан от бога), това го обрича на гибел. Обяснението е, че докато той има само претенцията да е пророк, е приет радушно в Ерусалим. Еврейската религиозна традиция го допуска, което е видно и от многото пророци фиксирани в Стария завет, а и впоследствие (след юдейското въстание против Рим 66–73 г., сл. Хр. са регистрирани 64 пророци, някои от тях с претенция за Месии). Все пак пророците са хора с изключителни дарби, но хора. Според някои изследователи, самият Исус до влизането си в Йерусалим изявява прикрито и с голяма съдържаност своята месианска (бого-човешка) претенция. Когато обаче започват неговите изяви на свръх-индивид, или на „отвдното в индивида” това за юдеите означава богохулство, защото застрашава божията трансценденталност, а с това и юдейската набожност и установения от нея йерархически ред.

Очевидно юдейското общество (да не говорим за римските власти) от началото на I век е било в някаква степен толерантно в религиозно отношение. То допуска, макар и неохотно, харизматични водачи на религиозни или политически секти да се провъзгласяват или обявяват от своите привърженици за пророци. Когато обаче претенцията преминава сакралната граница, и водача се обяви или е обявен за помазаник, месья или бого-човек, тогава репресията е жестока, яростна и безогледна, защото се нарушава властовата йерархия на царете и първосвещениците (психиатричните болници съществуват от XVI в). Според тогавашните представи Месията е по-велик от Пророка (който се възприема за нещо като проникателен учител), поради своята божествена природа. Ако използваме логиката на нашата градация за харизматичните лидери- пророкът е керигматичен водач (проповедник) с непълнен статус, което го прави съизмерим с полухаризматика, притежаващ риторическа или по-модерно казано комуникативна харизма. Исус Христос е обявен за месья и бог от своята религия (и поради мъченическата си смърт), заради което е керигматичен водач с пълен статус имащ две природи човешка и божествена. Мохамед е само пророк, създа-

тел на религия, но не е от това равнище. Той е по-реален – политически лидер притежаващ керигматичната дарба на пророка, създател на религия.

От гледище на модерната наука психопатните елементи в поведението на вероятния „исторически Иисус“ (като пророк и/или претендент за месия) са повече от очевидни и имат нещо общо с тези на останалите претенденти за месии и създатели на култове. В социологическата си дефиниция култът представлява група или движение, в което се проявява много голямо или дори изключително отдаване или вяност към един човек, идея или нещо, и използващо неетични, манипулативни или принуждаващи техники за убеждаване и контрол. Лидерът на култа (и често негов създател) е харизматик (често психопат), около когото се създава култова група. Култовите групи и отношения се формират, преди всичко, за да удовлетворят определени емоционални потребности на лидерите, много от които страдат от емоционално или личностно разстройство (обикновено това са психотични биполарни личностни разстройства по модерната класификация). Ако критичните тези за „историческия Иисус“ са верни не е изключено отключващият фактор на психопатия да е фрустрирано детство (незаконно роден), психопатологичен фактор с голяма продължителност.

Възможна е и друга интерпретация, базирана на неволно (или умишлено) приети психеделични субстанции, вероятно частично идентифицирани като действие по онова време, но с изключителен взривоопасен ефект. Терънс Маккена справедливо ги нарича „Храната на боговете“ (Маккена 2003). Става дума за визиогенни растителни интоксиканти, предизвикващи видения. Това е традиционна шаманска практика и до днес, но може да се практикува и от хора с изключителни претенции в други области (примерът е по-различен, но при престъпните босове, смъркащи кокаин представата им за собствено могъщество нараства неимоверно). По времето на новозаветните пророци и създатели на култове тези психоактивни съставки са лесно достъпни благодарение на т.нар. псилоцибни гъби, съдържащи високи дози псилоцибин и псилоцин, вещества предизвикващи разширяване на съзнанието („пътуване“) под формата на халюцинации и видения. Тези гъби, които днес могат да се отгледат в домашни условия са растели в Северна и Екваториална Африка, като за хранителна среда са им служели изпражненията на добитъка.

Друго средство с психотропен характер е моравото рогче, своеобразен паразит, виреещ по ечемика и по други житни култури. Заразеното жито придобива характера на силна дрога с халюциногенен ефект. Масовата

му употреба като храна предизвиква неконтролируеми реакции, масова свръхвъзбуда, психози от най-различно естество, дори реакции против установения социален и политически ред. През 994г. тази зараза плъзва по житните култури и убива около 40 000 души във Франция. Френската историчка Мери Магосян дори счита, че вълната от селски бунтове във Франция през 1789г. е предизвикана от плесенясал ръжен хляб, основна храна на земеделците от този период. Тя изказва и мнението, че заразеното брашно е било един от факторите, допринесли за упадък на Римската империя (виж. Маккена 2003, 178).

Теорията за псилоцибина по отношение на темата за „историческият Иисус“ се споделя и от агностикът проф. Джон Алигро, един от учените работещи по свитъците от Мъртво море, открити през 1947г. (кумранските свитъци). Според него именно тази психотропна съставка е в основата на множеството блискоизточни култове, на юдаизма и християнството, които включвали и ритуални съвкупления (впрочем за същото обвиняват и някой от съвременните претенденти за месии, включително и Дейвид Кореш). С масово дрогиране Алигро обяснява и юдейското въстание срещу Рим през 66 г. сл. Хр. (Алтън 2002, 432).

В своята пълнота тезата на Джон Алигро е изключително впечатляваща, граничеща с екстравагантност. Според него, Иисус не е бил човешко същество, а един вид гъба. От тези, съдържаща халюциногенното вещество псилоцибин, известна под латинското наименование *Amanita muscaria*, и която предизвиквала халюцинации (възприемане на образи без обект) у тези, които ядели от нея. Тъй като тази подобна на стълбче гъба с ярко червена шапчица, посипана с бели точки, била без съмнение фалически символ, Алигро решава, че тя е станала основа за множеството блискоизточни култове, които включвали ритуални съвкупления и разпръскване на менструална кръв по полята за осигуряване на богата жътва. Като специалист по сравнително езиковедие и очевидно привърженик на все още модерните по това време психеделични средства (книгата му „Свещенната гъба и Кръстът“ излиза през 1970г.) Алигро лансира версията, че Йешуа-староеврейската формула на името Иисус, е шумерско по фонетичен произход и в символен смисъл означава Месия или „Миропомазан“ с фиктивна или истинска семенна течност (пак там, 432). Лекциите и книгата на Алигро, разбира се, предизвикват скандал в общността на учените богослови и тези, изследващи кумранските свитъци и той е отстранен от екипа на католика Ролан дьо Во, който с пари на Ватикана изследва кумранската религиозна общност.

От друга гледна точка обаче, скандал не би трябвало да има. Подказва ни го Антонио Ескоотадо, съвременен испански философ и привърженик на личния опит с дрогиращи съставки по повод религиозните култове в Латинска Америка. В книгата си „Истории за дроги“ (2001), по отношение на мексиканските шамански религиозни култове, базирани на пейота (кактус, предизвикващ видения) той пише: „От 70-те години на 19 в. мексиканският „пейотизъм“ започва да се разпространява и на север от Рио Гранде, за да достигне в по-ново време и до Канада (понастоящем в тази страна има повече от 1500 религиозни култа – Ф.У.). Постепенно се превръща в преобладаващата религия за около петдесет племена, оцелели след колонизацията и след немалко борби – през 1918 г. е включен в списъка на официално признатите изповедания. Според учредителната харта, неговите цели са – да закриля и проповядва вярата на Всевишния, учейки на морал, скромност, въздържание, трудолюбие и праведен живот посредством ритуалното използване на пейот“ (Ескоотадо 2001, 171).

През 1938г. вследствие на случаен научен експеримент швейцарският химик Алберт Хофман открива синтетичния вариант на природните халюциногени – ЛСД – диетиламидов тарграт на лизергиновата киселина (ЛСД-25). Впоследствие ЛСД става химическия символ на контра културата от 60-те години на ХХ в. През 1943 г. самият Хофман става жертва на случайно приемане (поради работа без ръкавици) на малка доза от своя продукт. Описаната от него реакция на съзнанието му е изключително показателна:

„Бях принуден да прекъсна работата си в лабораторията още в ранния следобед и да се прибера у дома, тъй като не можех да си намеря място от внезапно обзелото ме безпокойство, съчетано с леко виене на свят. В къщи си легнах и потънах в едно далечно не неприятно полусънно състояние на опиянение, характеризиращо се с изключително мощен полет на въображението. В това състояние и със затворени очи, през полезрението ми премина безспирен поток от фантастични образи и причудливи форми с интензивна, калейдоскопична игра на цветовете. След два часа всичко това отшумя“ (Маккена 2003, 294).

През 1956г. друг химик, Стефан Цара, описва по сходен начин действието на синтезирания от него психеделик ДМТ (диметилтриптамин – най-мощният халюциноген, който науката познава):

„На третата или четвъртата минута след инжекцията се появиха вегетативни симптоми като бучене в ушите, изтръпналост, треперене, мидриазис,

повишено кръвно налягане и ускорен пулс. Едновременно с това се появяваха различни ейдетични феномени, оптични илюзии, псевдохалюцинации, а после и истински. Халюцинациите се състояха от движещи се ориенталски мотиви в ярки цветове. После станах свидетел на пленителни сцени, които стремително се редуваха” (пак там, 296).

Алберт Хофман блестящо гастролира за втори път в науката през 1958 г., като изолира псилоцибина и определя неговата структура.

Ефектът на псилоцибините съставки е най-вече психологически и само донякъде културно обусловен; всъщност действието им се изразява тъкмо в отстраняването на наслоилите се предразсъдъци от всякакъв род. Те уско-ряват корозивния процес на обновлението на обществените ценности. Най-доброто определение за тези съставки е разкрепостяващи, а това, че разкри-ват относителността на конвенционалните ценности, ги превръща в могъщ фактор в политическите и религиозните борби за контрол над еволюцията на обществените представи. Разкрепостяването води до масово бягство от утвърдените обществени ценности, особено тези, върху които е изградена властническата йерархия.

Вероятно най-големият привърженик на употребата на халюциногени препарати е професорът от университета в Харвард Тимоти Лиъри (вече покойник). Според него, след проведени експерименти със студенти по теология през 1960 г., се получава „универсален мистически опит”, идентичен на този който се описва в религиите, като духовен опит. Макар и вярващи, студентите богослови говорят за получено мистично преживяване. Лиъри до такава степен се вживява в своите експерименти с ЛСД (възможно е целият проект да е финансиран от ЦРУ, като целта е да се провери дали по изкуствен начин могат да се предизвикат религиозни емоции), че неговите най-близки сътрудници се превръщат в наркомани. През 1963 г. професорът е изгонен от университета, а през 1970 г. получава десетгодишна присъда, която така и не излежава. Днес псилоцибинът се смята за относително не токсичен (за разлика от ЛСД, който е забранен в САЩ през 1966г.), от него не се привиква, но може да предизвика тревожни или дори параноидни състояния.

Независимо дали месианските властови претенции са предизвикани в резултат на химическа реакция или са личностно обусловени, оценките за тях са преобладаващо остро негативни. Доктор Робърт Кар, един от водещите експерти в областта на психопатиите, счита, че „Психопатите са социални хищници, които очароват, манипулират и безжалостно преследват своите

цели...”(цит по: Тобиас, Лалич 2000, 190). Психопатията влиза в раздела личностни разстройства в справочника Diagnostic and Statistical of Mental Disorders (Диагностично и статистическо ръководство по психични заболявания), който е стандартен изходен документ, използван при психиатрични оценки и поставяне на диагнози (пак там). Друг психиатър Харви Клекли счита, че съчетаването на индивидуалност с поведенчески черти, попадащи под такава диагноза, трябва да са очевидни за целия живот на определения човек, а не само за отделни, конкретни епизоди. Тоест психопатията е дълговременно разстройство на личността.

Често терминът „психопат” се използва като взаимозаменяем с понятието като „социопат” или „социопатична индивидуалност”. Много често обаче това се оказва погрешно, защото една от отличителните черти на психопатния характер е, че поради своите стратегически манипулативни способности, успява да се интегрира за отделни периоди в конвенционалните норми на социално поведение. Това се потвърждава и от невропсихиатъра Ричард Рестак, който счита, че много често психопатите изглеждат напълно нормални хора и само при внимателно наблюдение и анализ може да се установи, че са ирационални или склонни към насилие индивидуалности (пак там.). И действително, първоначално повечето психопати изглеждат напълно нормални психически. Те се опитват да впечатлят, интересни са, често скромни. Повечето от тях са с чувство за реалност, не халюцинират и имат добра памет, контактът им с действителността изглежда убедителен.

В крайна сметка се оказва, че психопатът е човек за който е най-важно какво иска да постигне, а не това което ще се изпречи на пътя му. Това често се интерпретира като волеви характер, нещо като колосална лидерска и непоклатима воля, а при по внимателно наблюдение може да се окаже психопатна черта, силно пропагандирана като харизматично качество.

Ако претендента за Месия Иисус по силата на съдбата бе започнал да упражнява светска власт (подобно на Мохамед) и практическото и осъществяване бе протекло по модела на неговите проповеди, категорично щеше да се изроди в авторитарна властова вакханалия не по- различна примерно от тази на Жан Калвин в Женева през XVI в.

Калвин е единственият радикален и автентичен християнски водач и проповедник, притежаващ почти до смъртта си безконтролна светска и полицейска власт, „разширяваща морала до перверзност”. По същата логика с която марксизмът се обвинява за чудовищните престъпления на комунистическите режими навсякъде по света може да се обвини и Иисус

за престъпленията на неговите по-късни последователи, включително и тези, причинени от Калвин с изгарянето на бавен огън на испанския еретик и опортюнист Мигел Сервет. Интересна е неговата психопатографска оценка, която би се сторила почти идентична с тази на Исус: Строен, слаб, шизотимен при депресивни и хистерични личностни качества. Основни черти на характера: радикален, фанатик, безогледен, готов за саможертва, силен, логичен, енергичен, неумолим, целеустремен, решителен, ревностен, с чувство за ред, авторитарен, властолюбив, необуздан, безкомпромисен, самоуверен, чувствителен, систематичен, аскет, жесток, борбен и т.н. Психодинамични доминанти: честолубие, фанатизъм, самота. Функционален тип: интровертен мисловен до чувствен. Доминиращи фактори на темперамента: импулсивност, депресивност, враждебност. Интелигентност: над средната. Тип дарование: идеалистичен мислител и теолог. Като обобщение, Жан Калвин, гениалният систематик и организатор на реформаторското движение, несъмнено е невротат с депресивни и хистерични личностни качества (Ланге-Айхбаум, Курт 2006, 207–208).

При религиозните пророци и водачи керигматичната харизма е форма на висша дегенерация, функционираща по добре познатата формула гении = лудост. Лудост, но нищо повече от отклонение от нормата (в смисъл на аномалност). Ние бихме добавили маниакално-депресивна „лудост”, не шизофренична.

Патографската ситуация при Фюрера е почти сходна. Психографите му предписват следната психическа конституция – шизоиден при депресивни личностни качества. Характеропатия – сантиментален, истеричен, студен, резервиран, яростен, агресивен, учтив, притежава самообладание, любезен, безцеремонен, избухлив, чаровен, саморазрушителен, фанатик, параноик, екзалтиран, агитатор със съзнание за месиия, арогантен, инстинктивен, риторичен, безпомощен, враждебен, скромнен и т.н. Мисли за самоубийство, неестественост, склонност към дегенерация, но не наследствена, а от премора и месианска вманиаченост и волево целеполагане. Психодинамични доминанти: самоувереност, омраза, самота, меланхолия. Функционално типологичен – интроверт. Доминиращи фактори на темперамента: импулсивност, преднамерена лабилност на настроеността и враждебност. Интелигентност: със сигурност над средното ниво. Тип дарби: организаторски и риторичен талант с голяма сила на внушение (Ланге-Айхбаум, Курт 2001, 259–260).

Важното е, че подобни психически конституции формират гениалност близка до общоприетото понятие за лудост, която е по-скоро аномалност,

а не клинична лудост. Хипотетично при идеална т.е. еднаква среда тези индивиди биха действали по приблизително еднакъв начин. Сравнителният анализ макар и по принуда спекулативен е достатъчно показателен. Разкрива ни го руският религиозен философ Владимир Соловьев в книгата си за живота и религиозното учение на Мохамед (на родният му арабски език е Мухаммад). Пророкът е силно нарцистична личност с уклон, по неговите думи към „жените и ароматите” (Соловьев 2002, 22). Достатъчно интелигентен, за да разбере, че на арабите е нужна монотеистична вяра и политическа консолидация, той се наема да изпълни ролята на месия. Макс Вебер е съвършено точен в оценката си : „Той, търговецът, отначало бил водач на бюргерска секта в Мека, докато разбрал че организирането на грабителския интерес на знатните войнски родове, е естествено дадената външна основа на неговата мисия” (Вебер 1992, 376).

Според познавачите (Баро 1992) ислямът е преди всичко политическа религия, така че на Мохамед е присъща както политическата, така и религиозната проповедническа харизма. И все пак мистичното преживяване подтикнало го към пророческа мисия, присъства. Митологията казва, че това става в една пещера на хълма Хира, близо до Мека. Историческият Мохамед е олицетворение на енергичния, хитър и упорит политик. Налице е не само мистично преживяване, както в другите религии, но и военна победа над жителите на Мека: или по-скоро поредица от победи и поражения, плячкосване и даже кланета, като избиването на еврейското племе в Медина, което се противопоставя на пратеника на Аллах.

В непреднамерената му биография предпоставките от психопатологическо естество са налице. Фрустрирано и бедно детство, поради преждевременната смърт на бащата и ранната смърт на майката. Брак по сметка с доста по-възрастна, но заможна жена и много свободно време прекарано в съзерцание и самовнушения за видения и божествени откровения. Впрочем, още Ломброзо изказва предположението, че епилепсията, тежко неврологично заболяване, е възможната анатомическа мозъчна основа за пророческа или месианска претенция. Този извод на италианския криминален антрополог, днес може да се счита за окончателно доказан, вследствие на експерименти на група учени невролози от Университета на Калифорния под ръководството на професора от индийски произход Вулауанур Рамачандран. Вследствие на експерименти с хора, получаващи ярки халюцинации на религиозна тематика, професорът и неговата група установява, че те се дължат на необичайно нервно разстройство, диагностицирано като

епилепсия на слепоочните дялове на мозъка. Подобни епилептични припадъци играят ключова роля при формирането на видения от религиозен характер, даже и при хора, които преди това не са били религиозни. Тези хора не са луди, но явлението се счита за невропатия, и може да повлияе цялостното поведение след получаването на припадъците (на адрес: <http://www.Computerra.ru/Features/>).

Алюзията с Мохамед (или с други религиозни водачи като св. Павел или Мойсей) е спекулативна, но е неоспорим факт, че след неговите откровения, отначало дори родът му го е помислил за луд. Представата за болестно състояние и породеното от това недоверие са очевидни, но той опитва. Психопатът опитва, ако се наложи безброй пъти. Неуспехът не го разочарова и изморява, а напротив има стимулиращ ефект. Той е под постоянна наркоза, както при алкохолика и зависимия, всеки опит е равносилен на допълнителна доза за постигане на удовлетворение. И накрая успява, важното е да опитва и да не се изморява. Оттук нататък патологичното отдава дължимо на реалното, реалното, с което се съизмерват величието и гениалността. Обожествяването идва обикновено по-късно, като митологизация и култ.

И все пак, ако се доверим на Соловьев, освен от жените и ароматите пълна наслада Мохамед е намирал само в молитвата. Ценностната ориентация е ключова при екстремалните, обладани от мания за признание политически и религиозни водачи. По този начин те формират представа, насочена извън собствената им личност. При конвенционалните, конформистки политици липсва съзнанието за обвързаност с определени ценностни нагласи, съзнанието да си отговорен за запазването и насърчаването на висши ценности. Изобщо егоистичните интереси са отличителни за нормалните докато при гениалните харизматици преобладават интересите на ценността, за която считат, че са призвани. Никой например не пречеше на Хитлер след като бе взел властта в Германия хедонистично да ѝ се наслаждава, докато не бе умрял в собственото си легло. Очевидно за него властта не е била самоцелно удоволствие, а инструмент за постигане на висши цели. Впрочем именно това някои считат за патология, различието между обикновения меркантил, обладан от стремеж към материални и чувствени удоволствия от лидера, обладан от месианска идея. Властолюбие то може да бъде характерната черга и при двата типажа. Но докато при първия то е морално укорима величина при втория го изравнява с божественото, именно поради готовността за ценностна саможертва.

За всички значими политически или религиозни водачи може да се установи поне едно доминиращо психическо нарушение. Най-често това са аномални психически реакции, свързани с видения, сетивни измами, разстройство на съзнанието, ясновидски състояния понякога под формата на висша непогрешима интуиция на екстаз и стигматизация. Съвременното познание на психопатологичната структура на личността би трябвало да доведе до преразглеждане историята на политиката и религията. В много случаи при политическите и религиозните водачи става дума за личности, проявяващи биегативни черти. Ние се присъединяваме към подобна констатация като приемаме факта, че политическите и религиозни водачи проявяват психопатни черти по-често, отколкото надарените личности в други области.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Альн, Ш.** Човекът Христос. Рива, 2002.
2. **Баро, Жан-Клод.** Ислямът. Религия на силата или Силата на една религия. ИК „Кибса”, 1992.
3. **Бейджънг, М., Лий, Р., Х. Линкълн.** Месианското наследство. Пловдив, ИК „Хермес”, 2005.
4. **Вебер, М.** Социология на господството. Социология на религията. С., 1992.
5. **Дьо Лоне, Ж.** Психика и секс на знаменити съвременници. С., 1992.
6. **Ескоотадо, А.** Истории за дроги. С., 2001.
7. **Ланге-Айхбаум, В., В. Курт.** Гении, лудост и слава. Политици и пълководци. Т.1. Кибса, 2001.
8. **Ланге-Айхбаум, В., В. Курт.** Гении, лудост и слава. Религиозни водачи. Т.4. Кибса, 2006.
9. **Маккена, Т.** Храната на боговете. София, ИК „Лик”, 2003.
10. **Московичи, С.** Ерата на тълпите. София, Дамян Янков, 2007.
11. **Райх, В.** Психология масс и фашизм. Москва: Издательство „Университетская книга”, 1997.
12. **Райх, В.** Анализ личности. Москва, „КСИП+”, СПб: „Ювента”, 1999.
13. **Соловьев, В.** Мохамед. Живот и религиозно учение. „Рива”, 2002.
14. **Тобиас, М., Дж. Лалич.** Характерные черты лидера култа// Журнал практического психолога, 2000, № 1-2.
15. **Ърман, Б.** Петър, Павел и Мария Магдалина. Последователите на Исус в историята и легендите. София, Пергамент, 2006.
16. <http://www.Computerra.ru/Features/>